

Aki Huhtinen

“TERVEEN” IHMISKÄSITYKSEN TUOLLE PUOLEN

Suomalaisessa lehdistössä on viime aikoina käyty pienimuotoista keskustelua terapian, psykiatrian ja erityisesti psykoanalyysin moraalista, velvollisuuksista ja rajoista. Kyse on ollut siitä, *kuinka henkisesti sairasta ihmistä saa auttaa, ja kuka viime kädessä on auttaja*. Keskustelun käynnisti amerikkalaisen psykoanalyytikon ja tutkijan, **Jeffrey Massonin** teos *Against Therapy*, jonka **Leena Krohn** esitteli Helsingin Sanomissa (9.1.1994). Krohnin mukaan Massonin teoksessa keskeistä ei ole pyrkimys uudistaa terapiaa vaan pyrkimys hävittää se. Krohn sanoo myös, että terapia ei koskaan ole rehellistä, ja että sen idea on väärä, sillä terapeuttiseen suhteeseen sisältyy aina epätasapaino ja väkivalta. Potilaiden hyväksikäyttö terapiassa on rakenteellista. Terapia muuttaa ihmistä kulttuuristen stereotyyppien ja terapeuttien omien arvojen suuntaan. Jokaiseen psykiatriseen instituuttiin liittyy epäinhimillisiä piirteitä. Terapia on yksi epäoikeudenmukaisuuden muodoista, eivätkä terapeutit näe teorioidensa taakse. Terapia on siis vahingollista ihmiselle.

Masson, joka vieraili Helsingissä *Terapiat 94* -messuilla 8-9.10.1994, sanoo, että terapeutit eivät koskaan ole taistelleet ihmisoikeuksien puolesta. Tämä näkyi selvästi entisen Neuvostoliiton psykiatrian terrorissa toisnajattelevia kohtaan ja Yhdysvaltojen miljoonien dollareiden terapiabisneksessä, jonka avulla terapeutit hankkivat taloudellisia voittoja ihmisten avuntarpeella. **Teppo Sillantauksen** artikkelissa (HS 2.10.1994) Masson katsoo **Freudin** psykoanalyysin suuntautuneen alun perin väärin, ja mikäli virheet haluttaisiin korjata, olisi kutsuttava takaisin kaikki potilaat vuodesta 1901 lähtien.

Leena Krohn kaiketi tarkoitti Masson-kritiikkinsä keskustelunavaukseksi, mutta siihen vastasivat Helsingin Sanomien sivuilla vain Esa Sariola (17.1.94) sekä Suomen Kuvalehdessä (25.2.94) Kristina Carlson. Sariola tarjosi moraalista erottelua terapian ja psykiatrian välille. Psykiatria edustaa paha ja terapia hyvää. Psykiatrinen käytäntö voi sortua epäinhimillisyyksiin luonnontieteellisten menetelmien kohdatessa epätoivoisen ihmisen (sähköshokit, lääkkeet, pakkopaidat yms.), mutta terapian lähtökohdat ovat perimmältään humanistiset.

Carlsonin mukaan Krohn (tai Masson) ei psykoterapian tarkastelussa juurikaan puhu potilaasta, joka on yksilö. Carlson painottaa, että terapiaan hakeutuva yksilö on jo uhri, joka ei avunhakijana kykene vastustamaan psykoterapeutista järjestelmää. **Ben Furman** sanoo Sillantauksen artikkelissa, että psykoanalyysin lähtökohta pelkistää avun-

tarvitsijan ongelmat lapsuuden kauhuihin on johtanut Yhdysvalloissa terapia-kultteihin, joissa ihmiset etsimällä etsivät lapsuutensa traumoja kokemuksistaan ja lopulta jokainen kokee olevansa esimerkiksi inestin uhri.

Tähänastinen suomalainen keskustelu on jäänyt vakavasti keskeneräiseksi. On hyvin outoa (kuten Krohn ja Carlsonkin huomauttavat), että suomalaiset psykoanalyttikot ja psykiatrit sekä muut asiasta ennen kriittisestikin kiinnostuneet ovat ohittaneet Leena Krohnin artikkelin tarjoaman haasteen. Vasta tieto Massonin saapumisesta Helsinkiin *Terapiat 94* -messuille vaikutti esimerkiksi siihen, että **Mirja Pyykön** haastateltavana 3.10.1994 psykoterapian perusmerkityksestä vieraili Ben Furman. Furman "massonilaisena" totesi terapioiden edustavan uuta kulttiaaltoa, jossa ihmiset saavat persoonallean 'uuden' merkityksen eri terapioidista valitsemalla. Terapeutin tehtävä on uskoa teoriaansa, antaa terapioitavalle tältä perustalta sisältö, joka palautetaan terapioitavan kokemuksista esille. Siis sitä mitä halutaan nähdä ongelman takana, sitä myöskin nähdään.

Onko psykoanalyysi epäoikeudenmukaista?

Teoksessaan *Freud ja totuus* Masson kuvaa, kuinka Freud menettää kiinnostuksen potilaidensa hysterian todellisten syiden pohtimiseen. Freud hylkää (tai joutuu hylkäämään) teorian viettelestä teoksessaan *Hysterian syyt* 1895, jonka ajatus oli, että mielisairauden takana on lapsuudessa koettu konkreettinen pahoinpitely, josta sukupolvissa kulkevan tradition ja pyhityksen seurauksena tulee vaieta. Kaiken keskipisteenä on mielisairauteen kätkeyty kysymys *syöttömän kärsimyksen käsittämättömyydestä*, jota sairaan sielu ei lakkaa kysymästä ja jonka vuoksi hänen ruumiinsa ei lakkaa vaatimasta välittömästä itsemurhaa.

Massonin mukaan Freud pelasti viettiteorialla akateemisen maineensa aikalaistensa silmissä ja takasi täten psykoanalyysin paikan tieteiden joukossa. Freud kuitenkin tarvitsi 'tiedostamattoman' käsitteen todellisuuden ja tieteen väliin. Ilman ajatonta tiedostamattomaa olemassaolostaan kamppaileva 'subjekti' olisi konkreettisen väkivallan uhrina aiheuttanut pakosta sen, että Freudin psykoanalyysi olisi muuttunut joukoksi oikeudenkäyntejä, joissa potilaan traumojen konkreettiset aiheuttajat olisi tuomittu syyllisyydestään. Psykoanalyysi olisi siis tarkoittanut jatkuvia lasten vanhempiin kohdistuvia kärkejä ja teloituksia kärjätalon takana.

Psykoanalyysin paradoksi perustuu siis siihen, että mikäli se haluaa 'parantaa' ihmisen sairaudesta, täytyy sen torjua todellisen väkivallan todellisuus ja perustua kuvitelmille esimerkiksi narsismin tai seksuaalisuuden määrävyydestä ihmiselämässä. Mikäli se taas haluaisi olla tiedettä, täytyisi sen joh-

dattaa ihminen hänen kulttuuriinsa liittyvän käsittämättömän väkivallan äärelle, kuten Masson väittää. Sairauden ja terveyden erottaminen ja kuvitelma siitä, että tämä ero kyetään tekemään, kertoo analyytikoista, jotka elävät pakonomaisessa kuvitelmassa tuon eron olemassaolosta. He ovat eron kuvitelman vankeja. Tämä ammatillisen pätevyyden harha ja paranoia toisesta ihmisestä sairaana on kaikkein vaarallisinta. Psykoanalyysi hyvänä auttamisen käytäntönä hukkuu teoriasa ahtauteen.

Martin Buber on osuvasti sanonut teoksessaan *Schuld und Schuldgeföhle*, että psykoterapia tekee virheen silloin, kun se johtaa tai vaatii murtunutta ihmistä astumaan syyllisyydentunteen pimeään ja tyhjiin tilaan. Tarkoitus ei ole vapautua syyllisyydestä, vaan pystyä elämään sen kanssa. Psykoanalyysin ongelma on se, että se ei tutki teoriasaan potilaan syyllisyyttä tai syyttömyyttä, vaan potilaan syyllisyyden tai syyttömyyden tunnetta ja tietoisuutta.

Suomen Psykoanalyttisten yhdistyksen tieteellinen sihteeri **Vesa Manninen** toteaa Sillantauksen artikkelissa, että Freud ei ollut niin tyhmä, ettei olisi myöntänyt todellisia inestitapauksia olevan olemassa. Oli lasta käytetty hyväksi tai ei, todellisiin tapahtumiin sekoittuvat Freudin mukaan aina lapsen fantasiat ja tulkinnat.

Mutta mitä ylivaltaan tai kuvitelmiin perustuvan terapian tilalle? Kun avioliitossa elävä nainen kärsii vuosikautia kestäneestä väkivallasta tai lapsuusiän inestin traumaista, kuka suostuu hänen tilanteensa kohtaajaksi, kuuntelijaksi ja taakan jakajaksi? Väkivaltainen aviomies? Inestitiä tehnyt isäkö? Kuka tekee niin sanotun likaisen työn? Kriitikki psykoanalyttikkoja, psykiatreja ja kirkollisia auttajia vastaan on todennäköisesti menetelmien ja keinojen kannalta osuvaa, mutta kysymys menetelmien paremmuudesta ei poista sitä, että jonkun on pestävä likapyykki.

Michel Foucault tarkentaa tutkimuksessaan hulluuden ja sivilisaation olemuksesta, kuinka moderni ihminen on lakannut kommunikoimasta 'hullun' ihmisen kanssa. Tämä johtuu siitä, että 'hulluus' on pelkistynyt 'mielenvikaisuudeksi', joka riippuu rationaalisen ajattelun ehdoista, jotka puolestaan toimivat 'normaalin ja terveen' sosiaalisen järjestyksemme henkisen kurin valvojana. Kommunikaation onnistumiselle asetettu rationaalisuuden ehto tarvitsee psykiatrian koodaajaksi irrationaalisen ('mielenvikaisten') ja rationaalisen ('normaalien') maailman välille. Kyse on niin sanotusta 'virallistamisesta', jossa sosiaalipsykologi **Klaus Weckrothin** mukaan ilmiö muuttuu epämääräisestä viralliseksi; hullusta tulee mielisairas ja puliukosta asunnon alkoholisti. Mutta matka takaisin mielisairaasta hullun vapauteen tai alkoholista puliukon hauskuuteen ei onnistu kuin yhteiskunnan purkamisella. Tämä tarkoittaa, että me emme enää ota vakavasti sitä tosiasiaa, että jokainen meistä olisi potentiaalinen hullu, sairaas tai poik-

keava.

Auttamisen konkreettisen toteuttamisen sanelee terapian eli avun takana oleva teoria ihmisen sairauden olemuksesta. Teoria ennalta-asettaa myös parannuskeinot. Apua tarvitsevalta jää apu saamatta, jos sattumaluonteiset tosiasiat ja parantava teoria eivät kohtaa toisiaan. Apu menettää 'metafyysisen' pohjansa, jos autettava ei olekaan puhtaasti avuton, autettava. Meidän on niin vaikea auttaa ihmistä, joka avuttomuudessaan ja murheessaan loistaa samalla jotakin inhimillisen vastarinnan komeutta.

Freudilaisen valtakunnan tuho?

Ranskalainen filosofi **Louis Althusser** tuo esiin *La Nouvelle Critique* -lehdessä (1964-65) julkaistussa artikkelissaan "Freud ja Lacan" ajatuksen, että analyytikkojen ja heidän arvostelijoidensa tulisi palata Freudiin ja psykoanalyysin alkulähteille. Althusser korostaa sitä, kuinka länsimainen kulttuuri on oikeuttanut Freudin psykoanalyysin vain sillä ehdolla, että se on saanut liittää sen omien tieteidensä ja myyttiensä joukkoon. Mutta psykoanalyysi on Althusserin mielestä kyennyt salaa varastamaan länsimaiselta ihmiseltä juuret ja perimmäisen olemassaolon oikeutuksen: Jumalan, järjen, tietoisuuden, historian ja kulttuurin. Täten meidän sosiaalisatiolla ei ole psykoanalyysiin sellaista suhdetta, mikä psykoanalyysillä on omaan kohteeseensa — säälittävään ihmiseen.

Althusser vaatii meitä ennen psykoanalyysin tuomitsemista kysymään, kuka Freud todella oli — sekä analyyttisen teorian perustajana että ensimmäisenä analyyttikkona, itse itsensä analyysoineena "Alkuisänä". Toiseksi on kysyttävä, ketkä olivat ja ketkä ovat todellisia analyyttikkoja ja missä määrin teoriaa on käytetty 'roistojen puuhiin', kuten niin monia muitakin ihmisen auttamiseen tarkoitettuja menetelmiä. Jos näitä kysymyksiä ei esitetä, jatkuu psykoanalyysiin suuntautuva pinnallinen arvostelu loputtomasti, eivätkä katseet kääntyneet niihin, jotka ovat analyysin pelkistämisen, 'taktikoinnin', välineellistämisen ja väärän hyötykäytön takana.

Massonin murskakriitikki, jonka Leena Krohn siis tarkoitti keskustelun avaukseksi, on tähdellistä, jos kritiikin kohteena on länsimaisen talouden, politiikan ja tieteen pelkistämä ja psykologisoima psykoanalyttinen 'väline'. Kriitikki on kuitenkin ohutta suhteessa siihen ajatukseen, että hätää kärsivä ihminen on todella kohdattava. Psykoanalyysin lopettaminen tuskin lopettaa meitä sairastumasta. Freudin suurin saavutus oli osoittaa, että me emme ole itsemme herroja niin suuressa määrin kuin kuvittelemme ja että kollektiivinen moraalitallaa aina yksilön allensa. Mutta jos Eurooppa vuosisadan vaihteessa ei tätä kestänyt kuulla, kestäkö se sitä nytkään? Ja onko

Masson asettuessaan Freudilaista imperiumia vastaan freudilaisempi kuin uskookaan?

Psykoanalyysi kertoo meistä

Helsingin Sanomien asiantuntijapalstalla 26.8.1994 **Antti Mattila** esittää herkullisen ajatuksen lääkäri- ja psykiatriapalveluiden laajentamisesta 'filosofivastaanoitoiksi'. Saksassa ja Yhdysvalloissa jo käynnissä oleva filosofiapalvelu pitää vastaanottoja ja keskustelee asiakkaan kanssa hänen haluamistaan aiheista. Pyrkimys on "avoimeen, rentoon ja dialogiseen" kanssakäymiseen sokraattisen 'filosofiparantajan' ja asiakkaan kanssa. Mattila viittaa **Lahaviin**, jonka mukaan vastaanotolla ei tarjoilla teorioita, vaan välineitä asiakkaalle argumentoida ja kyseenalaistaa 'filosofisesti' omaa elämäänsä. Mattilan mukaan asiakkaan kannalta tämä merkitsisi valinnan mahdollisuuksien lisääntymistä omissa ongelmissa ja filosofeille paluuta sokraattisille alkujuurilleen.

Mattilan ajatus on hyvä, mutta pako filosofiaan, ja filosofia uutena mahtisanana, ei poista terapian oman perusajatuksen hautautuneisuutta. Massonilainen pako psykoanalyysistä ulos ei paranna mielisairauksien mahdollisuutta puhjeta äkkiauravammasta. Onhan toki selvää, että ajatus terapiasta kahden kokonaisvaltaisen ihmisen kohtaamisesta on ollut sen lähtökohta. Tuskin Freud muuta on tarkoittanut, kuin mitä Mattila esittää uutena ajatuksena. Esimerkiksi "eksistentiaalis-fenomenologiset" psykiatrit, kuten **Ludwig Binswanger, Medard Boss, Wiktor von Weizsäcker** ja **Martti Siirala** ovat osoittaneet, että kun yksilön 'sairauden hoito' nähdään hierarkisena ja hallittavana systeeminä, monimutkaisena organisaationa, yhdenmukaistavina normeina, tabuina, ulkopuolisuutena tai tieteellisenä kielenkäyttönä, seurauksena on katseet Mattilan tarkoittamaan suuntaan. Mielisairauksia sosiaalisina ongelmina ei ratkaista leikkauspöydillä, aivoikäyrissä tai lapsuuden kauheuksissa, kunhan rotuopilliset lähtökohdat puhdistaa ihmiskunta hengen vajavaisuudesta on osoittanut.

Raimo Matikainen, Pohjois-Karjalan mielenterveystyöryhmän projektisihteeri, moittii myös Helsingin Sanomien yleisökirjoituspalstalla (19.9.1994) suomalaista psykiatrista hoitoa sisäänpäinlämpiväiksi ja vaatii rakennuksien ja virkojen lakkauttamisen sijasta sairaaloita lakkautumaan mielentilana. Matikaisen mukaan mielisairaaloiden ovien ja hoitokulttuurin tulee jatkua rajumpana italialaisen 'kumppanuustyön' suuntaan. On kuitenkin vaikea löytää kumpunia ja elämän kannattelijaa pahasti mielisairaalle ihmiselle niistä ihmissuhdeverkoista, jotka ovat mahdollisesti aiheuttaneet sairauden puhkeamisen. Tutkijoiden hurskaudesta ei saa tulla murtuneitten hurskasta kurjuutta. Avohoidon lisääminen ei saa tarkoittaa

heitteille jättämisen lisääntymistä.

Psykoanalyysi itsessään ei ole epäoikeudenmukaista toimintaa, mikäli se ottaa toiminnassaan kantaa oikeaan ja väärään, hyvään ja pahaan. Tähän ei tarvita filosofeja. Esimerkiksi uutiset kertovat, että suomalaiset ovat kehittäneet uuden hoitomuodon skitsofreniaan, jossa lääkehoito minimoidaan, kontaktiryhmätyö aloitetaan välittömästi hoidon alettua, avohoitoa lisätään, autettavan perhe otetaan hoidon suunnitteluun mukaan; sairaala ja kliinisyys jätetään taka-alalle. Tämä kehitys osoittaa sen, että mielisairauksissa ei ole kysymys niinkään lääketieteestä, biologisesta tai mielen toiminnan häiriöistä kuin yhdessäolon, sosiaalisuuden ja kasvamisen puutteista. Yksinkertaisesti: kadetuista ihmissuhteista. Psykoterapioiden vaikuttavuutta tutkiva dosentti **Veikko Ahlberg** Hyksin psykiatrian klinikalta mitätöi Sillantauksen artikkelissa Massonin ajatukset terapian turmiollisuudesta, koska pitkäaikaisten terapioiden hyödyttömyys Ahlbergin mukaan johtuu ennako-asesteista.

Voidaan vielä epäillä sitä, kuinka tämän hetkinen suomalaisfilosofien joukko, valtaosin matemaattis-luonnontieteellisellä ja analyttisellä koulutuksella varustettuina, olisivat valmiita kohtaamaan murtuneen ihmisen, jonka todellisuus ei ole 'mahdollisissa maailmoissa'. Eikö välineet sokraattiseen filosofiaan löydy ensikädessä terapeuttien omasta filosofian harrastamisesta? Eikö psykoanalyysillä ole omaa vankkaa perinnettä konkreettiseen auttamiseen myös Suomessa? Ja eikö terapioiden lopettamisvaatimukset ja sielunhoidon kriitikki viittaa vaatimukseen koko yhteiskuntamme toiminnan lopettamisesta, sillä eiväthän ihmisten ongelmat kai sen ulkopuolella synny?

Jos sairaus sosiaalipatologiana on osa 'yhteisöruumiin' hybristä, ratkaisevaa on se, kuinka tämä yhteinen hybrisi olisi jaettava sen jäsenten kesken. Jos kaikki jäsenet osallistuvat taakan kantamiseen, ei psykoanalyysissä ja psykiatriassa voi enää olla kyse lääketieteestä, ei psykologiasta tai filosofiasta, vaan siitä kuinka kasvamme ja kasvatamme keskinäiseen kohtaamiseen. Retoriikan ja analyysien laajentaminen ei tässä auta. Menetelmiä on syytä vertailla ja laajentaa, mutta sitä ennen on löydettävä oma perusta, jonka pohjalta laajennus toteutetaan.

n & n